

Konzument Test

Periodikum Sdružení českých spotřebitelů, z. ú.

Vychází 2× ročně

Číslo 28 / prosinec 2021

HLAVNÍ PŘÍLEŽITOSTI A PŘÍNOSY VYPLÝVAJÍCÍ ZE ZELENÉ DOHODY PRO EVROPU Z POHLEDU NOVÉ AGENDY PRO SPOTŘEBITELE

K nové dohodě EU o naplnění klimatických cílů byla publikována již celá řada článků, které se soustředily na ambice této dohody, a v nichž byl zdůrazněn především realistický pohled, který na její naplňování v České republice převládá, ale dosud prakticky žádný příspěvek se této dohodě nevěnoval z pohledu spotřebitelů, resp. z pohledu toho, jaký význam tato dohoda má i pro naplňování nové Agendy pro spotřebitele. Proto jsme se o to ve Sdružení českých spotřebitelů (SČS) pokusili a výsledek vám zde v podobě hlavních tezí i s přehledem jednotlivých opatření přinášíme.

VÝCHOZÍ PODMÍNKY

- Dne 11. prosince 2019 představila Evropská komise (EK) ve sdělení „Zelená dohoda pro Evropu“ vizi klimaticky neutrální EU do roku 2050 a snížení emisí skleníkových plynů do roku 2030 o 50 až 55 % ve srovnání s rokem 1990¹.
- Tato dohoda (tzv. Green Deal) přitom stanovuje komplexní strategii k přeměně EU na spravedlivou a prosperující společnost s čistou a oběhovou ekonomikou, která je neutrální z hlediska klimatu, a účinně k tomu využívá dostupné zdroje.

Je nutné si uvědomit, že závazky v oblasti klimatických cílů ovlivňují nejen velké podniky, energetiku a dopravu, ale v širším kontextu i veškeré domácnosti a chování spotřebitelů. Domácnosti podle údajů za rok 2018 byly původcem až 19 % všech emisí skleníkových plynů v EU. Zhruba pětina z toho pocházela z přímého používání fosilních paliv určených na vytápění a osobní automobily a zbytek z konečných produktů používaných v domácnostech.

- Realizace současných i nově navrhovaných opatření tak vyžaduje i hlubokou, a především rychlou změnu návyků a chování spotřebitelů, abychom mohli snížit naši ekologickou stopu ve všech oblastech, ve kterých jsme jako spotřebitelé aktivní, tj. od oblasti bydlení a jídla až po naši mobilitu a volný čas².

- Současně je pak v EU usilováno o dosažení situace, kdy bude ekonomický růst oddělen od využívání zdrojů a kde budou zeslabeny negativní dopady na přírodní zdroje a biologickou rozmanitost, tj. kdy bude nastartována i udržitelná spotřeba.

A aby spotřebitelé mohli optimálně přijmout nové produkty a služby a osvojit si nové přístupy ke spotřebě, EK ve svých sděleních opakovaně také konstatovala, že spotřebitelé potřebují lepší a spolehlivější informace o zboží a službách z hlediska jejich udržitelnosti, přičemž je potřeba se ale vyhnout informačnímu zahlcování.

- Tento přístup nachází své naplnění právě v cílech Zelené dohody pro Evropu³, v níž je shrnuto úsilí o dosažení klimaticky neutrální společnosti do poloviny tohoto století při zachování podmínek pro konkurenceschopné hospodářství, které účinně využívá jednotlivé dostupné zdroje.

POHLED SPOTŘEBITELŮ

Je také dobré si uvědomit, že na straně spotřebitelů lze již dnes identifikovat připravenost na tuto změnu.

Podle zvláštního šetření Eurobarometru z roku 2019⁴ uvedli spotřebitelé mimo jiné jako nejlepší způsob řešení environmentálních problémů i následující oblasti:

- změnu způsobu naší spotřeby (33 %) a změnu způsobu výroby (31 %),
- a více než polovina spotřebitelů v EU (56,8 %) také uvedla, že jejich rozhodnutí jsou ovlivněna environmentálními požadavky alespoň u některých z jejich nákupů.

Vědomé chování spotřebitelů na základě informovaného rozhodování tak může výrazně napomoci přinést konkrétní výsledky nejen při naplňování redukce emisí skleníkových plynů, ale i při naplňování cílů udržitelné spotřeby.

1) Tento globální cíl byl mimochodem ohlášen ve středu 21. dubna 2021 jako potvrzený výsledek předběžně dosažené dohody mezi Evropským parlamentem a Radou, tj. milník do r. 2030 při snaze o dosažení klimatické neutrality do poloviny století.
2) Nedávná zpráva Společného výzkumného střediska o ukazatelích založených na hodnocení životního cyklu označuje spotřebu potravin, bydlení a mobilitu jako relevantní faktory přispívající k celkovým dopadům na životní prostředí ze strany spotřebitelů v EU. Sala S. a kol. (2019) Indikátory a posouzení dopadu spotřeby EU na životní prostředí. Spotřeba a stopa spotřebitele pro hodnocení a monitorování politik EU s hodnocením životního cyklu (JRC114814) DOI: 10.2760/403263.
3) COM(2019) 640 final.
4) <https://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm/survey/getSurveydetail/instruments/special/surveyky/2257>

Udržitelná spotřeba má přitom hned několik, minimálně však 3 základní rozměry:

1. **udržitelnost životního prostředí**, která se zaměřuje na dopady na životní prostředí,
2. **sociální udržitelnost**, která se zaměřuje na otázky, jako jsou pracovní postupy, životní podmínky a dopady na místní komunity a
3. **ekonomická udržitelnost**, která se zaměřuje na to, aby ekonomiky mohly zůstat v běhu a společnosti mohly zůstat v ekonomické činnosti.

Při prosazování principů udržitelné spotřeby jsou ale rovněž závažným zdrojem **informační překážky pro spotřebitele**, neúplné, či neověřené informace, stejně jako možnost jejich informačního přehlčení. V této souvislosti je vhodné připomenout, že respondenti i ve veřejné konzultaci k nové Spotřebitelské agendě⁵ (viz níže) poukázali na to, že

- ▶ jim informace o zboží a službách z hlediska udržitelnosti chybí a
- ▶ že spotřebitelé mají obavy i ohledně spolehlivosti environmentálních tvrzení a informací o výrobcích.

Respondenti tyto bariéry přitom označili za **významné překážky pro větší využívání a rozvoj možností udržitelné spotřeby**.

DALŠÍ SOUVISLOSTI

I následující oblasti a iniciativy na posílení postavení spotřebitelů v rámci zelené transformace tak mají za cíl mimo jiné řešit zejména:

- přístup spotřebitelů k informacím o ekologických vlastnostech výrobků, včetně jejich životnosti, opravitelnosti či „modernizovatelnosti“ a také
- problematiku spolehlivosti a srovnatelnosti těchto informací.

Vedle zlepšené a adekvátní informovanosti spotřebitelů je zapotřebí při využívání zdrojů přejít od lineárního modelu výroby k modelu cirkulárnímu, který odpovídá mnohem více novým požadavkům na udržitelnou spotřebu, a i cílům na snížení naší ekologické stopy ve světě.

- Až 80 % dopadů výrobků na životní prostředí vzniká již ve fázi návrhu výrobků⁶.
- **Současný lineární model „vezmi-vyrob-použij-vyhoď“** ale neposkytuje výrobcům dostatečné pobídky k tomu, aby jejich výrobky lépe splňovaly nové požadavky na udržitelnou spotřebu.
- **Mnohé výrobky se příliš rychle rozbijí, nelze je snadno opětovně použít, opravit či recyklovat a řada z nich je určena pouze k jednorázovému použití.**
- Jednotný trh přitom poskytuje potřebnou kritickou masu, která umožňuje EU stanovovat celosvětové normy v oblasti udržitelnosti výrobků a ovlivňovat navrhování výrobků a řízení hodnotového řetězce na celém světě.
- Mezi důležité elementy udržitelné spotřeby patří i dostupnost opravy (místní i finanční) i samotná možnost opravitelnosti výrobků (což znamená mimo možnosti mechanické opravitelnosti výrobků i možnost aktualizace a systémové podpory softwaru zařízení).
- Jedno z dalších šetření Eurobarometru⁷ také ukázalo, že 2 ze 3 Evropanů jsou připraveni či by naopak chtěli své stávající přístroje používat déle, pokud se příliš nenařadí jejich funkčnost (u digitálních přístrojů např. právě i z hlediska podpory a aktualizace jejich softwaru).

→ **V oblasti opravitelnosti výrobků se ale ukazuje⁸, že existují nerovnosti v přístupu mezi jednotlivými členskými státy a situace se často liší i v rámci jednotlivých členských států** a odvíjí se nejen od rozdílných segmentů výrobků na trhu, ale i podle podmínek pro samotné provádění oprav v jednotlivých zemích (!).

→ Sektor opravárenských služeb je přitom poskládán z celé řady hráčů, od maloobchodníků, výrobců a velkých dodavatelů až po malé nezávislé opravny nebo opravárenské kavárny.

→ **Zejména menší a nezávislé opravy si stěžují na nedostatečný přístup k originálním náhradním dílům, technickým informacím, diagnostickému softwaru a školení, protože výrobci je někdy omezují pouze na své vlastní prodejní služby nebo uznávané opravy konkrétní značky.**

Jak uvádí i výše uvedená studie, prvky, které omezují dostupnost oprav, zahrnují:

- přístup k náhradním dílům, technickým informacím, diagnostickému softwaru a školení, zejména pro nezávislé opravy, ale také obecně, protože většina výrobců není povinna zaručit dostupnost náhradních dílů, jiného materiálu nebo služeb po celou dobu životnosti výrobku;
- nedostatečná standardizace a interoperabilita klíčových komponent napříč značkami (například pro domácí spotřebiče) nebo mezi různými výrobky stejné značky;
- zvýšené technické znalosti potřebné pro opravy kvůli rostoucí složitosti výrobků a ke zvýšenému začlenění elektronických součástí a miniaturizace komponent;
- technické překážky znemožňující opravu kvůli designu produktu, technické specifikace, výběr materiálů a komponent nebo obtížnost demontáže komponent (například lepené komponenty, svařované plastové vany v pračkách, nepřístupné šrouby, nestandardní šrouby atd.) a také i
- neatraktivní cena opravy v důsledku vysoké ceny práce za službu šitou na míru (ve srovnání s nižšími náklady na hromadně vyráběné nové výrobky, navíc často v zemích s nižšími náklady na pracovní sílu).

I lepší informace o dostupnosti náhradních dílů a samotné opravárenské služby proto mohou bezprostředně podporovat nejen udržitelnou spotřebu, ale i životnost výrobků.

- Jsou-li plně nebo částečně funkční výrobky vyhozeny, protože je není již možné opravit (protože již není možná např. výměna baterií, software již nadále není podporován nebo materiály použité při výrobě těchto produktů již není možné díky omezené recyklaci zpětně získat), pak i v naší společnosti dochází k zásadní ztrátě přírodních, sociálních a ekonomických hodnot.
- Odhaduje se přitom, že se v EU recykluje jen méně než 40 % elektronického odpadu.
- Kupř. elektrická a elektronická zařízení tak nadále představují jeden z nejrychleji rostoucích toků odpadů v EU, přičemž současná roční míra nárůstu tohoto odpadu činí 2 % (což je obrovské číslo, na kterém se podílí především domácnosti).
- **Vlivem krátké životnosti výrobků, a i díky jejich nedostatečné recyklaci dochází v EU ke ztrátě vzácných** a často i nedostatečných **surovin**, přičemž EU vykazuje obecně vysokou závislost na dovozech přírodních surovin, dopady jejichž těžby jsou velmi rozsáhlé a závažné.⁹

5) https://ec.europa.eu/info/files/factual-summary-report-public-consultation-new-consumer-agenda_en

6) <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/4d42d597-4f92-4498-8e1d-857cc157e6db>

7) Zvláštní vydání Eurobarometru č. 503, leden 2020

8) <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/c6865b39-2628-11e6-86d0-01aa75ed71a1>

9) Dle hodnocení EK až polovina celkových emisí skleníkových plynů a více než 90 % úbytku biologické rozmanitosti a nedostatku vody je způsobeno právě těžbou a zpracováním zdrojů.

Vedle spotřebitelů velmi sledovaného fenoménu tzv. plánovaného zastarávání výrobků, který se v některých členských státech EU stal i trestným, je tak dobré si také uvědomit, že přibližně 40 % výdajů výrobních podniků představují v EU materiály, a proto modely oběhových cyklů na rozdíl od lineární výroby a spotřeby mohou zvýšit i jejich ziskovost a zároveň je ochránit před kolísáním cen zdrojů.

PŘÍLEŽITOSTI A PŘÍNOSY Z POHLEDU NOVÉ SPOTŘEBITELSKÉ AGENDY

Na tyto skutečnosti, iniciativy a jednotlivá opatření pak reaguje i nová Spotřebitelská agenda¹⁰, která dostala do vlnku i podtitul „Posílení odolnosti spotřebitele pro udržitelné oživení“ a která zahrnuje pět klíčových prioritních oblastí:

1. zelenou transformaci;
2. digitální transformaci;
3. nápravu a prosazování práv spotřebitele;
4. zvláštní potřeby některých spotřebitelských skupin a
5. mezinárodní spolupráci.

V rámci zelené transformace se přitom odkazuje na jednotlivé iniciativy a jejich požadavky s cílem zajistit, aby produkty, tj. jak zboží, tak i služby, prodávané spotřebitelům v EU splňovaly výše uvedené cíle, a zavádí se následující (konkrétní) opatření:

- **Opatření č. 4:** V roce 2021 plánuje Komise předložit legislativní návrh na posílení postavení spotřebitelů za účelem zelené transformace s lepšími informacemi o udržitelnosti výrobků a lepší ochranou před určitými praktikami, jako jsou „lakování na zeleno“ a předčasná zastaralost, a legislativní návrh na zdůvodnění environmentálních tvrzení na základě metod environmentální stopy.
- **Opatření č. 5:** Počínaje letošním rokem Komise plánuje spolupracovat s hospodářskými subjekty na podpoře dobrovolných závazků těchto subjektů k opatřením na podporu udržitelné spotřeby nad rámec toho, co vyžaduje zákon.
- **Opatření č. 6:** Od roku 2022 bude Komise v rámci přezkumu směrnice o prodeji zboží posuzovat, jak dále podporovat opravy a udržitelnější výrobky v oběhovém hospodářství.

Tato opatření se přitom prolínají s některými již představenými opatřeními na podporu zelené transformace (jako jsou *energetické štítky a ekodesign*¹¹ nebo jako je *ekoznačka EU*¹²), která spotřebitelé v EU již přivítali (např. energetické štítky zná a při nákupu se jimi řídí až 85 % Evropanů), a i s dalšími, která budou v blízké budoucnosti představena:

- Iniciativa pro elektroniku v oběhovém hospodářství¹³
- Strategii pro udržitelnost chemických látek¹⁴ či
- Strategie EU pro textilní výrobky¹⁵ apod.

85 % spotřebitelů by jednoznačně uvítalo lepší informace o životnosti zboží při rozhodování o nákupu a studie také ukazují, že když spotřebitelé takové informace obdrží, může se prodej těch nejdolnějších verzí výrobků téměř ztrojnásobit, a spotřebitelé jsou ochotni za zboží s delší životností i více zaplatit¹⁶.

A za velmi důležité je proto potřeba považovat i tvorbu kritérií, která výrazně usnadňují promítnutí ekologických požadavků do zadávací dokumentace ve veřejných zakázkách¹⁷ a jejich zadavatelům tak (obdobně jako soukromému sektoru) do praxe promítnout požadavky zelené transformace v těch nejdůležitějších oblastech, kterými jsou:

1. prodloužení životnosti výrobků
2. spotřeba energie
3. omezení nebezpečných látek a
4. řízení konce životnosti.

ZÁVĚREM

Jako spotřebitelé se tak v blízké budoucnosti můžeme setkat s novými přístupy, jak cílů zelené transformace dosáhnout (jako je např. znovu oživený požadavek na jednotnost nabíječek pro všechna elektronická zařízení, ale s mnohem vyšší energetickou účinností, zákaz likvidace neprodaného zboží nepodléhajícího zkáze, či jako je podpora modelů „produkt jako služba“, kdy výrobce zůstává vlastníkem daného výrobku a je odpovědný za celý jeho životní cyklus, jako je pokračující využívání výsledků digitalizace či pronájem a sdílení nejen zboží, ale i služeb, anebo také mnohem masivnější **oceňování výrobků na základě jejich rozdílné výkonnosti právě v oblasti udržitelnosti**), ale i tato opatření si vyžádají čas¹⁸, a proto bychom si měli položit otázku:

- **Jak můžeme k prodloužení životnosti výrobků přispět i my sami?** a popř. i
- **Jak můžeme i my podpořit dobrovolné dohody či závazky, aby spotřebitelé dostávali o životnosti výrobků a o jejich dopadech na životní prostředí informace, které je podpoří v zodpovědném přístupu k naplňování cílů udržitelné spotřeby?**

A naši odpovědi na tyto otázky je vedle požadavku na důsledné naplnění nové Agendy pro spotřebitele, a to pokud se jedná zejména o naplnění požadavku na posílení postavení spotřebitelů v rámci zelené transformace, právě **naše značka kvality „ŽIVOTNOST PLUS“**, která je pro spotřebitele u nás v první řadě vodítkem, jaké produkty či služby si vybrat, pokud jde o jejich životnost, protože je **oceněním těch firem, které životnosti svých produktů věnují zvýšenou pozornost a deklarují ji spotřebitelům vhodnou a srozumitelnou formou**.

A v neposlední řadě¹⁹ je tato značka také i naplněním naší ambice, aby se spotřebitelé o svá práva hlásili a aby novou Agendu pro spotřebitele i naplnění Zelené dohody pomohli uvést do života.

A v ČR jim k tomu mohou napomoci nejen firmy, které se již začaly orientovat na zelenou ekonomiku a nové způsoby oceňování výrobků podle míry jejich udržitelnosti, ale i subjekty, které působí v rámci infrastruktury kvality.

Všechny takové bychom proto rádi vyzvali, aby s námi začali spolupracovat a aby životnosti svých produktů věnovali nejen odpovídající zvýšenou pozornost, ale aby se se svými aktivitami na tomto poli i veřejně pochlubili.

10) COM(2020) 696 final

11) https://ec.europa.eu/info/energy-climate-change-environment/standards-tools-and-labels/products-labelling-rules-and-requirements/energy-label-and-ecodesign/about_cs#Ecodesign

12) <https://ec.europa.eu/environment/ecolabel/?etrans=cs>

13) Klíčové opatření uvedené v digitální strategii, Formování digitální budoucnosti Evropy, COM(2020) 67 final a v akčním plánu pro oběhové hospodářství, COM(2020) 98 final

14) COM(2020) 667 final

15) které mají podobně jako např. nábytek a další výrobky značný dopad na životní prostředí, spotřebu vody apod.

16) https://ec.europa.eu/info/live-work-travel-eu/consumers/sustainable-consumption_en

17) https://ec.europa.eu/environment/gpp/eu_gpp_criteria_en.htm?etrans=cs

18) Jen na základě vyhodnocení regulačního procesu přijetí prováděcích opatření v rámci ekodesignu a označování výrobků energetickými štítky u tří vybraných kategorií trvá tento proces schválení podle údajů Evropského účetního dvora 40–42 měsíců!

19) Značkou ŽIVOTNOST PLUS jsou oceňováni především výrobci, kteří volí přímou deklaraci životnosti svých produktů, a to v délce 7 a více let, nebo výrobci, kteří používají náhradní vyjádření k životnosti svých produktů, a to formou záruky za jakost anebo prodlouženého práva spotřebitelů vyplývajícího z vad výrobku v délce 5 a více let. Více na <https://www.zivotnost-plus.cz/>

... barevný svět v tisku

- knihy • prospekty
- katalogy • brožury
- plakáty • kalendáře
- výroční zprávy
- korespondenční materiály • úřední tiskoviny • noviny • časopisy
- další polygrafické výrobky

Ve spolupráci s Magistrátem vydáváme každý týden informační zpravodaj města Hradec Králové Radnice, do kterého zajišťujeme příjem inzerce.

GARAMON
vydavatelství a tiskárna

GARAMON s.r.o.
Wonkova 432
500 02 Hradec Králové

tel./fax: 495 217 101
e-mail: garamon@garamon.cz
www.garamon.cz

Radnice - příjem inzerce
tel.: 495 499 086
mobil: 603 234 459
e-mail: radnice@garamon.cz

Český institut pro akreditaci, o.p.s.

„Accredo – dávám důvěru“

NÁRODNÍ AKREDITAČNÍ ORGÁN

Olišanská 54/3, 130 00 Praha 3, tel.: +420 272 096 222, fax: +420 272 096 221, mail@cai.cz, www.cai.cz

ČIA akredituje:

- ▶ zkušební laboratoře
- ▶ kalibrační laboratoře
- ▶ zdravotnické laboratoře
- ▶ certifikační orgány provádějící certifikaci produktů
- ▶ certifikační orgány provádějící certifikaci systémů managementu
- ▶ certifikační orgány provádějící certifikaci osob
- ▶ ověřovatele výkazů emisí skleníkových plynů
- ▶ inspekční orgány
- ▶ poskytovatele zkoušení způsobilosti
- ▶ výrobce referenčních materiálů
- ▶ environmentální ověřovatele programu EMAS

ČIA je členem mezinárodních organizací a signatářem multilaterálních dohod:

Evropská organizace pro spolupráci v oblasti akreditace (EA)

Mezinárodní spolupráce v oblasti akreditace laboratoří (ILAC)

Mezinárodní akreditační fórum (IAF)

Fórum akreditačních a licenčních orgánů (FALB)

O NÁS

Sdružení Českých Spotřebitelů, z. ú., (SČS) si klade za cíl hájit oprávněné zájmy a práva spotřebitelů na vnitřním trhu EU a ČR, přičemž zdůrazňuje preventivní stránku ochrany zájmů spotřebitelů: „Jen poučený spotřebitel se dokáže účinně hájit.“ SČS přispívá ke kultivaci podnikatelského a konkurenčního prostředí a působí v řadě oblastí včetně standardizace, podpory kvality a bezpečnosti průmyslového zboží a potravin i služeb, a to včetně služeb finančních.

SDRUŽENÍ ČESKÝCH
SPOTŘEBITELŮ, Z. Ú.
CZECH CONSUMER
ASSOCIATION
www.konzument.cz

Pod Altánem 99/103, 100 00 Praha 10 Strašnice;
tel: +420 261 263 574, e-mail: scs@konzument.cz
www.konzument.cz

Konzument Test, periodikum 2× ročně, registrace MK E 22985 © SČS, číslo vydání 28, prosinec 2021. Vydává Sdružení českých spotřebitelů, z. ú., Pod Altánem 99/103, 100 00 Praha 10 – Strašnice, IČ 00409871. Text pro toto vydání zpracoval © Mgr. Viktor Vodička. Grafická úprava a sazba Lexa Jaroš. Vydáno elektronicky.

ISSN 1801-528X